

Projecte de Creació de xarxa de Centres Sostenibles

“Una educación ecosocial forma en justicia social, en solidaridad, en respeto a las personas y demás seres vivos, en tolerancia y en convivencia. Sin embargo, todo ello se hace imposible en un contexto de injusticia ecosocial, de una gran brecha entre enriquecidos y empobrecidos o cuando miles de humanos mueren de hambre diariamente. Este contexto desolador pone en evidencia que la cuestión ética es algo intrínseco a una educación ecosocial que trata de cambiar personas para que cambien el mundo” (Gutiérrez Bastida, 2018)¹.

Introducció

Des de la celebració l'any 1972 de la Conferència de les Nacions Unides al voltant del Medi Ambient Humà, la preocupació pel medi ambient, primer, i per l'educació ecosocial, com es planteja en l'actualitat, ha estat una preocupació en els processos d'ensenyament-aprenentatge millor o pitjor atesa des dels diversos sistemes educatius plantejats pels diversos parlaments i governs que hem tingut. Així, ens hem trobat amb assignatures optatives dedicades a l'Educació Ambiental o temes d'ecologia que incloïen algunes reflexions respecte del tema, ambdós casos baix la responsabilitat principalment de professorat de primària o de secundària de l'especialitat de biologia i geologia. També, la LOGSE incloïa l'Educació Ambiental com a tema transversal a tractar, per tant, per totes les assignatures incloses al currículum de cada grup, encara que aquesta situació va canviar en les següents lleis, passant a dissoldre's a les diverses competències clau que actualment es plantegen com a objectius a aconseguir durant els processos d'ensenyament-aprenentatge.

Amb el transcórrer del temps, es va concloure que el terme “Educació Ambiental” era pobre ja que no abastava tot allò que era necessari per mantindre el nostre planeta en condicions habitables per a l'ésser humà. En les darreres conferències planetàries es va ampliar la perspectiva, així després de la Cimera de Johannesburg de Desenvolupament Sostenible, es concretaren els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) que s'havien d'assolir per generar una societat justa i sustentable i es va substituir el terme “Educació Ambiental” per un altre més ampli de “Educació Ecosocial”.

En aquest context, diverses iniciatives posades en marxa, tant a la nostra Comunitat com a la resta de l'estat, han intentat donar-li el pes que mereixia a aquesta “Educació Ecosocial” generant un corrent als centres educatius d'activisme per la millora dels diversos aspectes que inclouen els ODS. El treball en xarxa dels centres facilita la implantació de projectes que serien molt difícils de posar en marxa si cada centre actuara pel seu compte.

Així, a nivell estatal i a partir de projectes ja existents (Euskadi, Catalunya,...), amb l'impuls del Centre Nacional d'Educació Ambiental (CENEAM) i la col·laboració puntual del Centre Nacional D'Innovació i Investigació Educativa

¹ GUTIÉRREZ BASTIDA, J.M. (2018). Educatio ambientalis. Invitación a la educación ecosocial en el Antropoceno. Bubok Publishing SL

(CNIIE), nèix ESenRED (*Red de redes de Escuelas hacia la Sostenibilidad*) que aglutina en l'actualitat a xarxes de més de una dotzena de comunitats autònomes creant un espai per a la formació docent, l'intercanvi d'experiències, la realització de projectes comuns, etc.

ESenRED desenvolupa la Confint, terme procedent de la 1a Conferència Internacional de Joves celebrada a Brasília l'any 2010 i on 400 joves (9 de tres comunitats autònomes nostres) de 64 països redactaren la "*Carta de Responsabilitats dels i les Joves: Tinguem cura del Planeta*" on destaca el protagonisme i empoderament de l'alumnat, tant en el seu procés d'ensenyament-aprenentatge com en la seua acció ecosocial transformadora.

Entretant i pel que fa a la nostra Comunitat, fa més de 20 anys es varen encetar diverses iniciatives relacionades amb l'educació ambiental que es varen concretar en alguns projectes dels quals una part continua activa i una altra va desaparèixer per diverses circumstàncies, principalment de tipus polític o econòmic. Així, projectes com "Recicla l'Escola", "Mulla't amb la Costa" o "l'Aula de la Mar" i figures com Vicent Vicent i Josep Lluís Ruiz, a més del professorat que va participar-hi, varen generar a tota la nostra Comunitat un moviment que és essencial per comprendre la sensibilitat existent actualment en els centres educatius, especialment de la província de Castelló, amb els temes relacionats amb l'Educació Ambiental. Per altra banda, el treball de col·laboració entre el Servei de Formació del Professorat, mitjançant les assessories dels CEFIRE i el Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana (CEACV), va generar una sèrie d'accions formatives sensibilitzadores i d'aportació de recursos per al professorat, amb cursos d'ecoauditoria escolar, canvi climàtic, empremta de carboni, consum responsable i empenedor i horts escolars.

És en aquest context que sorgeix el projecte de creació d'una Comunitat de Centres Sostenibles a la Comunitat Valenciana (CSCV) arrel del coneixement per part de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport de l'existència d'ESenRED a l'estiu de 2017. A partir d'aquest moment diversos tècnics de la Direcció General d'Innovació Educativa i del aleshores Servei de Formació del Professorat, actualment Subdirecció General, han vingut assistint als esdeveniments de la xarxa de xarxes, com ara el Seminari de tècnics, el Simposium de professorat i la Confint d'alumnat, acompanyant, respectivament, a professorat i alumnat.

DESCRIPCIÓ DEL PROJECTE

Plantejament

La intenció, en redactar el present projecte és la de crear un grup de centres que treballen la sostenibilitat des d'un model que implica la utilització com a eina principal de l'ecoauditoria escolar, el que suposa:

- Constitució d'un comitè ambiental amb participació de membres de tota la comunitat educativa.
- Creació de la figura del coordinador de sostenibilitat que actuarà com a dinamitzador de les reunions del comitè i com a representant del centre en les reunions de coordinació del projecte.
- Majoria al comitè d'alumnat.
- Recolzament de la participació en el projecte per part de l'equip directiu, el claustre i el consell escolar del centre.

Una volta constituït el comitè de sostenibilitat, s'haurà de realitzar les següents actuacions:

- Sensibilització de la comunitat educativa mitjançant activitats aprovades pel comitè de sostenibilitat.
- Recollida de propostes

Objectius generals

- Fomentar la coherència en la responsabilitat ambiental i el compromís social de la comunitat educativa.
- Constituir una comunitat de centres sostenibles a la Comunitat Valenciana que treballa en xarxa.
- Implantar un model de gestió sostenible en aquests centres educatius que es farà extensible a la resta de centres.
- Fomentar el paper de l'alumnat en la presa de decisions d'allò que afecta al seu centre.

Objectius de les accions formatives associades

- Proporcionar al professorat coneixements i recursos (fonaments, fonts d'informació, metodologies, activitats, etc.) perquè la comunitat educativa millore el seu coneixement quant a la sostenibilitat.
- Proporcionar eines i coneixements per a desenvolupar el procés d'implantació i gestió d'una auditoria ambiental en un centre educatiu.
- Fomentar l'interès dels participants per a desenvolupar processos d'implantació d'auditories ambientals en els seus centres educatius.
- Difondre experiències d'implantació d'auditories ambientals que servisquen de centres de referència en la gestió ambiental.

Planificació i fases

El desenvolupament del programa complet es realitza durant 2 cursos escolars, i implica les següents característiques:

- Creació d'uns òrgans de gestió per a la implantació del programa en el centre educatiu: el coordinador i la comissió de sostenibilitat. Aquesta comissió mixta ha d'estar formada per almenys 2 professors/es definitius/es en el centre, algun representant de l'AMPA, i alumnat de diferents nivells educatius, sent majoria d'alumnat. Seria molt convenient la participació d'algun/a representant de l'Ajuntament, del personal de l'Administració i serveis (administratius/es, conserges, personal de manteniment i neteja...) així com personal del menjador escolar, i fins i tot de l'Associació de Veïns Local i ONG's.
- Incorporació al PEC del projecte. A més, la línia d'alimentació sostenible implicarà una coordinació amb el Pla Anual del Menjador dels centres.
- Assistència a un curs de formació inicial del/la coordinador/a i, almenys, un altre docent del mateix centre educatiu.
- Presentació i difusió a la resta de la comunitat educativa del projecte: COCOPE, Claustre, Consell Escolar i si escau, Consell Escolar Municipal.
- Realització d'activitats de sensibilització.
- Participació en una jornada anual de presentació d'experiències (CONFINT).
- Presentació de memòria final de resultats.
- El projecte complet comporta un seguiment i avaluació del procés en finalitzar cada curs escolar per a replantejar-se l'obtenció de resultats i seguir en el següent curs amb noves propostes.
- El desenvolupament en cada curs suposa la certificació de l'acció formativa pel Servei de Formació del Professorat, i l'objectiu final a més suposa el reconeixement del centre com a sostenible (escola verda), passant per una sèrie de fases en les quals es van aconseguint objectius específics de sostenibilitat. Perquè un centre obtinga el certificat és requisit:
 - o Compromís de participació en el projecte durant diversos cursos. El projecte serà revisable anualment en funció dels objectius aconseguits. Per a açò, es redactarà una carta de compromís anual que haurà de signar el comitè de sostenibilitat i la direcció del centre.
 - o Participació d'almenys 2 professors/es del centre durant la durada del projecte.
 - o Presentació un informe final en finalitzar cada any amb la memòria dels resultats obtinguts en cada fase.

Cronograma

1. Formació i organització de les comissions.
2. Informació a la resta de la Comunitat Educativa del Projecte, hi incloent activitats de sensibilització (visionat de pel·lícules, exposició fotogràfica, xarrades, celebració d'actes simbòlics...).
3. Fase de prediagnòstic: a l'inici del curs escolar i prèviament a la redacció de la PGA. Inclouria:

- Detecció dels camps d'acció mitjançant enquestes de diagnòstic del centre o recollida de dades mitjançant un qüestionari, imatges, taules de recollides de dades, etc.; document elaborat pel mateix centre. Per a açò, després de crear la Comissió de Sostenibilitat es dissenyarà l'estratègia d'intervenció creant-se a tal efecte diverses comissions d'alumnat, treballant cadascuna d'elles en torn d'un tema.
- Elecció de la o les línies d'actuació per a aqueix curs escolar entre:
 - Energia
 - Aigua
 - Residus
 - Espais exteriors i interiors
 - Mobilitat
 - Alimentació sostenible
- 4. Pla d'acció: Realització de la ecoauditoria escolar i exposició en el centre educatiu dels resultats.
- 5. Elaboració i exposició de propostes d'intervencions o pla d'acció sostenible (PACS).
- 6. Execució del pla d'acció.
- 7. Presentació de resultats i avaluació de les accions realitzades.
- 8. Avaluació externa per part del Servei de Formació del Professorat i la Conselleria de Medi ambient.

Objectius per centre

Els objectius es marcaran per part de la comissió de sostenibilitat de cada centre, triant-los entre les línies d'actuació citades. Els continguts referits a cada línia arreglaran, entre altres aspectes, les propostes realitzades en el seminari/curs organitzat pel CEFIRE.

Propostes per a la certificació:

- Cada centre participant s'incorpora a la comunitat de centres sostenibles, i obté una homologació parcial en aquella o aquelles línies d'actuació que haja desenvolupat durant el curs escolar (peces del puzzle de sostenibilitat).
- A mesura que vaja treballant les diferents línies d'actuació anirà completant el seu puzzle que conforma el logotip de "centre verd". De manera que, quan obtinga la totalitat de les peces, passarà a consolidar la categoria de "centre verd".
- Les peces es poden lliurar en actes públics (Confint), així com el diploma de sostenibilitat si ho hi hagués.
- Es poden perdre les peces del puzzle si no es manté el nivell d'excel·lència.

PROPOSTES PER A LA IMPLANTACIÓ

Suggeriments legislatius:

1. Crear la figura de Coordinador de Sostenibilitat del Centre, amb reducció horària per a la seua completa implicació. Cal tenir en compte que assistirà a reunions dins de la seua jornada lectiva, per exemple, amb l'ajuntament per a la gestió del programa Euronet 50/50.
2. Reconeixement en el concurs de trasllats de la figura del Coordinador de Sostenibilitat del Centre.

Altres propostes:

- Disseny del mètode de certificació/reconeixement de l'escola sostenible ("escola verda").
- Implicació del personal de Medi ambient en el seguiment dels centres. Per tant, és necessària la creació d'una comissió mixta d'Educació i Medi ambient en les quals s'incloga els/les assessors/es de Medi ambient i del CEFIRE.

Actuacions dutes a terme fins el moment actual

- Presentació d'un esborrany del projecte a la reunió de la Comissió Conjunta d'Educació i Medi Ambient del mes d'octubre de 2017.
- Detecció de centres amb bones pràctiques en sostenibilitat a partir de la cerca de projectes d'innovació i Erasmus+ duts a terme durant els darrers cursos i de la detecció per part de les assessories dels CEFIRE territorials d'aquells que estaven duent algunes pràctiques interessants.
- Convocatòria i impartició d'una acció formativa de modalitat semipresencial amb títol «Pilotatge d'escoles. Cap a un centre sostenible» en col·laboració amb el CEACV i participació de personal d'Agenda 21 escolar d'Albacete, al qual es va convidar a participar als centres anteriorment citats.
- Convocatòria i impartició d'una acció formativa de modalitat semipresencial amb títol: «Formació inicial en sostenibilitat i medi ambient» per a assessors/es, també amb la col·laboració i participació dels tècnics del CEACV i personal de l'Agenda 21 escolar d'Albacete, amb l'objectiu de facilitar la replicació de la formació en tot el territori de la Comunitat Valenciana durant els propers cursos.
- Convocatòria i impartició de cursos de formació de modalitat semipresencial per al professorat en aspectes relacionats amb la sostenibilitat, en col·laboració amb el CEACV:
 - Consum responsable i transformador.
 - Canvi climàtic i empremta de carboni,
 - Ecoauditoria escolar.
 - L'hort escolar ecològic: un recurs educatiu i saludable.

- Assistència al CONAMA Local i presentació als/les assistents del projecte al novembre de 2017
- Presentació del projecte a les jornades organitzades pel CONEC, a la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport al novembre de 2017.
- Visites a Albacete d'assessors de formació del CEFIRE CTEM i tècnics del CEACV per assistir a les reunions de coordinadors de comitès ambientals (novembre de 2017) i a la Confint provincial d'intercanvi d'experiències en sostenibilitat (abril 2018) per recopilar informació quant a l'organització de l'Agenda 21 escolar de la província.
- Visites a escoles i instituts integrats en el pilotatge per tal de conèixer les actuacions que estan duent a terme i assessorar-los en aspectes relacionats amb l'acció formativa.
- Assistència a la presentació de la Guia d'Educació Ambiental, treball conjunt de les conselleries d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural i la d'Educació, Investigació, Cultura i Esport al CEACV en març de 2018.
- Recopilació d'informació en torn dels projectes duts a terme per associacions i altres administracions relacionats amb la sostenibilitat per tal d'estudiar les possibilitats de treball conjunt i estalvi de recursos. (xarxa 50/50 i accions formatives diverses de l'Ajuntament de València, formació per a centres educatius de la Diputació de València, etc...).
- Assistència, l'11 d'abril de 2018 a la Trobada de la Xarxa d'escoles i instituts de l'horta amb recollida d'informació quant a organització i activitats dutes a terme.
- Assistència, el 5 de maig a les V Trobades d'intercanvi d'experiències en educació ambiental organitzada pel Seminari d'Educació Ambiental de Castelló, amb presentació del nostre projecte als assistents i participació de centres inclosos al pilotatge.
- Organització, juntament amb l'Agència Energètica de la Ribera, de les «Jornades d'intercanvi d'experiències en sostenibilitat en centres escolars» els dies 15 i 24 de maig de 2018 amb participació de centres inclosos al pilotatge.
- Assistència el dia 30 d'abril a la presentació del projecte «Arboretum», al Complex de Misericòrdia, de la Diputació de València, exemple d'integració en un mateix projecte de la sostenibilitat i la inclusió i de treball mitjançant APS.
- Incorporació de la formació en sostenibilitat com a element del catàleg d'accions formatives replicables per la xarxa de CEFIRE a tot el territori de la Comunitat Valenciana.
- Visita a un centre d'Albacete per assistir a una reunió del comitè de sostenibilitat, arreplegant informació quant a temes tractats i dinàmiques dutes a terme pels tècnics ambiental i d'educació.
- Assistència el dia 14 de juny a la reunió preparatòria de la Confint estatal d'ESenRED a celebrar el dia 15 d'octubre de 2018 a Alcaraz (Albacete)
- Assistència els dies 2, 3 i 4 de juliol al «Simposio anual de ESenRED» per a professorat, al CENEAM de Valsaín (Segovia).
- Curs de sobirania alimentària els dies 5 i 6 de juliol de 2018.
- Assistència a la Confint estatal d'ESenRED a Alcaraz (Albacete) els dies

17 a 20 d'octubre d'un assessor acompanyant a tres professors i tres alumnes de tres centres de la nostra comunitat .

- Assistència al «Seminario de ESENRED» al CENEAM de Valsaín (Segovia) els dies 21 a 23 de novembre de 2018.
- Integració de la sostenibilitat com a una de les quatre línies troncales que varen estructurar el Congrés d'Àmbit Científic, Tecnològic i Matemàtic celebrat els dies 9 i 10 de novembre de 2018.
- Creació d'un seminari integrat pels coordinadors de sostenibilitat dels centres que participen en el projecte i aquells que vulguen incorporar-se amb sessions presencials localitzades en diversos llocs i interconnectades via plataformes digitals per tal de facilitar la intercomunicació entre les diverses seus, evitant, en la mesura que siga possible, grans desplaçaments del professorat.
- Assistència els dies 1, 2 i 3 de juliol al «Simposio anual de ESENRED» per a professorat, al CENEAM de Valsaín (Segovia).
- Organització d'una jornada amb participació de centres que mostren interès per qualsevol aspecte relacionat amb els ODS i l'agenda 2030.
- Participació en el curs d'ODS organitzat entre Cooperació i el CEFIRE de València, tant en l'organització com en la presentació del projecte.

Qüestions encara pendents:

- Finançament de l'assistència de professorat i alumnat de la Comunitat Valenciana als events d'ESENRED.
- Possibles vies de reconeixement de la tasca dels coordinadors de sostenibilitat dels centres.